

AD VAN LIEMPT, DE OORLOG

(BALANS: AMSTERDAM 2009) 501 BLZ., € 29,95.

In 1988 verscheen het laatste deel van *Het Koninkrijk der Nederlanden tijdens de Tweede Wereldoorlog*. Loe de Jong's levenswerk was af en daarmee leek het overzichtswerk over ons land in die oorlog geschreven. Toch bleef in de daarop volgende jaren het aantal publicaties over 'de oorlog' alleen maar groeien. 'Houdt het dan nooit op!', zou je met Carice van Houten in Zwartboek kunnen uitroepen. Het antwoord moet natuurlijk 'nee' zijn, want iedere generatie historici stelt haar eigen vragen aan het verleden. En ondertussen stapelt de berg boeken tegen het monument van De Jong zich maar op. In die overvloed van boeken over inmiddels ieder aspect van de strijd, de bezetting, de vervolging en het verzet verscheen verleden jaar een nieuw overzichtswerk. *De Oorlog* is met medewerking van Hans Blom tot stand gekomen en gebaseerd op de gelijknamige televisieserie die het afgelopen najaar door de NPS is uitgezonden. Ook *Het Koninkrijk der Nederlanden* ging vergezeld van een televisieserie, die in bewerkte versie aan het begin van de jaren negentig nog eens is herhaald. Maar daar houdt de overeenkomst tussen het werk van De Jong en Van Liempt wel op. Wat meteen opvalt aan het nieuwe overzichtswerk is zijn beknoptheid. Had De Jong nog dertien delen - vaak in meerdere banden zelfs - nodig, dan doet Van Liempt het in één boek met negen hoofdstukken. Iedere aflevering uit de tele-

visieserie krijgt een hoofdstuk om achtergronden nader toe te lichten. Daarnaast ontbreekt de moralistische toon van De Jong; het boek is niet geschreven om aan te tonen wat er allemaal fout is gegaan. Er is sinds 1988 - ik schreef het al - veel onderzoek verricht. Met name economisch-historici zijn tot nieuwe inzichten gekomen. Zo moet de voorstelling van een door de bezetter van meet af aan geplunderd land met een daardoor almaar teruglopende levensstandaard behoorlijk bijgesteld worden. In feite bloeide de economie in de eerste oorlogsjaren op met volledige werkgelegenheid en een goed gevulde orderportefeuille voor het bedrijfsleven. Duitse soldaten waren, op basis van het zogenaamde *schlepper-las* mochten ze zoveel op verlof naar huis nemen als ze konden dragen of slepen, de ideale klanten voor de middenstand en de industrie draaide volop voor de *Wehrmacht*. Zolang de bedrijven beschikten over voldoende voorraden - die voorraden waren op last van de Nederlandse overheid al vóór de oorlog aangelegd - en de Duitsers betaalden, was er niets aan de hand. Seyss-Inquart had er voor gekozen om de nazificatie van ons land geleidelijk te laten verlopen. Daar paste voornamelijk geen brute plunderpartijen bij. En de Nederlandse ambtelijke top wilde koste wat kost vermijden dat grote aantallen Nederlandse mannen in Duitsland te werk werden gesteld; dan konden ze maar beter in Nederland voor

de Duitsers werken. En zo marcheerde de *Wehrmacht* door Europa in laarzen die in Nederland gemaakt waren en kregen de soldaten van Rommels *Afrika-korps* door Droste geleverde 'tropen-chocolade'.

In feite aten de Nederlanders in die eerste oorlogsjaren gezonder dan in de jaren ervoor: de schaarste aan vet en boter, en de distributie zorgden voor een betere en evenwichtigere samenstelling van hun dagelijkse menu. Maar vanaf 1942 zou dat gaan veranderen. Zoals ook zou blijken dat al die Duitse aankopen in Nederlandse winkels voor een deel, met de zogenaamde *kreditscheins*, uit de Nederlandse schatkist betaald moesten worden.

Het einde van de bezetting werd gekenmerkt door groeiende en steeds erger wordende tekorten en armoede, en dwangarbeid in Duitsland. Met als dieptepunt de honger in de laatste oorlogswinter in de grote steden van het westen van het land. Dit beeld van de Hongerwinter is vervolgens de kijk op het dagelijkse leven in de hele oorlog in het land gaan bepalen. Van Liempt brengt hier belangrijke nuanceringen bij aan, zoals hij dat ook doet bij tal van andere aspecten van 'de oorlog'.

Hans Pols

